

Però (*l*)*la(v)ores* de cap manera no és rar en els Ss. XIII-XV: «beven *lavores* aygua d'ordi aquells qui han compleció inclinada a sequetat», Arnau de Vilanova (*An. Sa. Ta.* xxii, 8); «que'l rey Karles li-n trameté una carta sua, e *lavores* que él hi trametria sos missatges», doc. cancelleresc de 1304 (Finke, *Acta Ar.* iii, 117); «lo Sr. Rey En Jacme, de bona memòria --- senyor *lavores* de Rosselhó», doc. ross. de 1317 (RLR xxxi, 76); «si, feyta enquisitió, dyns deu dies veritat per la cort no era trobada, *laores* los homes d'aquel loc sien tenguts esmenar lo dampnatge», 1324 (Cartoral de Vilafranca de Conflent, f° 5r).

O, en textos una mica més tardans: «*lavoras* tē tolc l'anemic la vista», Reixac (*Questa*, 92.33); «és la volentat que és nostre porter, la qual --- obre la porta de infern tirant-nos a les coses terrenals; e quant és reglada per doctrina de veritat --- pren ço que és bo per sí, e *lavores* són les portes de la conexença ubertes», *Boeci* (Ag., 170.16); «veuran nostres ciutadans los pobles romans anar axa<r>rats axí com a bestiar qui no ha pastor; e *lavores* veuretz Lèlio, gran parlar, e Massinissa, qui no porà tenir cara a nostres armes», Ant. Canals (*Scipió*, *NCl.*, 70.4); «requerets tots los vostros barons --- e dir-los-ets que vós volets pendre muller --- e *lavores* jo hi consintré», *Filla de Contastí* (*NCl.* xlviij, 67); «dix lo haraut ---no-us cal demanar per ell, car --- la sua lança e la sua spasa lo-us mostraran tantost--- de què los quatre cavallers rieren molt; *lavores* dix la donzella: ---Digués: e ha-y donzelles?», *Curial* (*NCl.* ii, 102.16).

Sovint s'observa que hi ha preferències personals o d'escola per una o altra forma; per exemple, Eiximenis sembla haver preferit *llavors*, del qual tenim a mà en ell diversos casos, per exemple: «car qui ha a regir femna / gran art hi hā ad aver / e tal qu'ad açò no hi basta / sinó l'ajuda de Déu, / emperò deu-hi fer l'home / ço qu'en si és, e tostemps / bé, ab intenció bona: / e *lavors* li ajuda Déus / e sopleix ço 'n què l'hom falla», en el poema II del *Llibre de les Dones* (*EntreDL* i, 177, v. 104), prosificat en el cap. 53 (41v2), però amb tan pocs canvis, que no valia la pena de citar les variants del text transmès (en el vers en qüestió s'ha limitat a invertir l'ordre «e *lavors* Déu ajuda-li»), i per tant aquí el metre ens assegura que *lavors* i no *lavores* és el que el gran gironí va escriure; però en un altre passatge del mateix llibre llegim «poder-se venjar e no voler, e *lavors* daràs gran eximpli de tu mateix a tot lo món» (cap. 58) i aquest passatge sembla ser dels afegits pel savi enciclopedista en redactar el llibre en prosa; ara bé el ms. més autoritzat i més antic (A, 43v2) porta aquí *lavors*, però l'incunabile ho canvià en *lavores*, sens dubte preferència de l'editor incunabile o de l'impressor, que tant deturpa el text de l'obra.

No ens torbarem en l'exposició de les variants en l'època post-clàssica: en què, a l'entrar el procés atomitzant de la dialectalització, les variants es multipliquen, i perden relleu literari i nacional; i alhora, allunyant-se de les formes troncalis i d'interès històric dins la llengua, esdevé raríssim que puguin tenir un valor

per a l'etimologia: runa dialectològica, que Moll aplegà amb mà sagaç i generosa; en general bastarà remetre a aquest excel·lent treball del mestre, *llavors* tan jove, *BDLC* xiii, 1924, 299ss. Reprenguem-ne només alguns caps, sobretot en detalls menys coneguts. És sabut que modernament ha pres gran volada la variant *llavons* (*l̥abóns*), també *allavons* (d'on els secundaris (*a*)*llavontes*, *allavonses* etc.), i el més curiós és que aquesta forma amb *-ns*, aparegui, amb aires desconcertants, en ross.: justament allà on els plurals són en *-ds*, *-is*, *-ós*, en lloc de *-ans*, *-ins*, *-ons*; cosa ben natural, si bé ho mirem, en les ultracorreccions: *l̥abóns* al Barcarès, *alibóns* Bompàs, *al̥abúntas* a Formiguera de Capcir («*al̥abúntas* treballavi ---», 1960); altrament, en el Capcir: *l̥abúras* a Puigbalador; i als Angles sento *al̥abúras*.

No cal advertir que és *l̥abó* la forma típica de les tres Balears: no solament Mallorca —conegudíssim— sinó Menorca (com ens confirma Moll) i Eivissa (Pérez Cabrero); però també hi ha *l̥avóns* en boca d'alguns menorquins (ens diu Moll), a Mallorca vaig anotar un cop *l̥avóns* (a Alaró, 1963), i hi afegim Eivissa: «passava ses cametes dins es coll de s'ampolla, i *llavonses*, ballarugant com una sargantana, s'anava aprimant i entrant endins», JnCastelló (vol. i, 602, b48).

Ací una important novetat semàntica que *AlcM* dissimula, en donar com a igualment pròpies, i usades igualment pertot, dues significacions del nostre mot. L'única usada en els parlars continentals i la única pròpia, és 'en aquell moment'; en canvi a les Illes *llavò* vol dir 'després' (com subratlla a Eiv. PzCabr., que no li dóna altra equivalència), innovació semàntica insular, que coincideix amb la del francès modern (on també el mot ha pres aquest valor, si bé allí només en llenguatge col·loquial, descartat de la llengua literària: igual haurien de fer els nostres insulars): això no s'ha donat en cap dels altres quatre dialectes catalans (cosa que no és dir que ocasionalment la conversa no arribi a prop d'aquest valor). En tot cas, és clar que això no compta ni per al català antic ni per a l'etimologia.

I no creguéssim, és clar, que en el sentit propi el nostre mot no s'usi també a les Illes: les dues cites que dóna *AlcM* de Costa i Llobera i Maria Ant. Salvà exemplifiquen l'ús propi en dos poetes mallorquins de primer ordre, i de llenguatge ben autèntic. Altrament també són coneguts a Menorca *llavores* i *allavores* (Ferrer Ginart, *Rond.*, 212, 231); i *llavores* a Mallorca: «com si davall les ones hi sonàs una música, i si guaites a la borda la sentiràs millor: *llavores* t'oblidaràs de la terra, i et sentiràs com una ona més, lliure com el vent...» (Gabr. Cortès, *IdOr* viii, 1935, 15); és a dir, aquí també 'tunc' no pas 'postea' o 'tum'. I *allavores* ja fou antic a Eivissa: «--- segons *alavores* se determenarà per dits Jurats» en una crònica eivissenca de 1505 (Macabich, *Feudalismo*, 41).

És sabut el fet lamentable que s'ha produït en el valencià col·loquial, almenys el de la major part del País: la invasió del cast. *entonces*: per sort combatuda